

DRAFT !

TÁJÉKOZTATÓ

A HÁGAI PERRŐL

REFLEX

KÖRNYEZETVÉDŐ
EGYESÜLET

Győr, 1997. május

Kiadja: REFLEX Környezetvédő Egyesület
9024 Győr, Bartók Béla út 7.

Felelős kiadó: Lajtmann József

Szerkesztette: Pócze Vilmos (Reflex)

Fotók: Reflex Környezetvédő Egyesület

Ábrák: Vízügyi Tudományos Kutatóintézet Rt.

Nyomtatás: Coronet Nyomda – Győr

Készült: a Magyar Köztársaság Országgyűlésének támogatásával,
valamint a Duna sorsáért aggódó barátaink segítségével.

A kiadvány újrahasznosított papírra készült.

TÁJÉKOZTATÓ

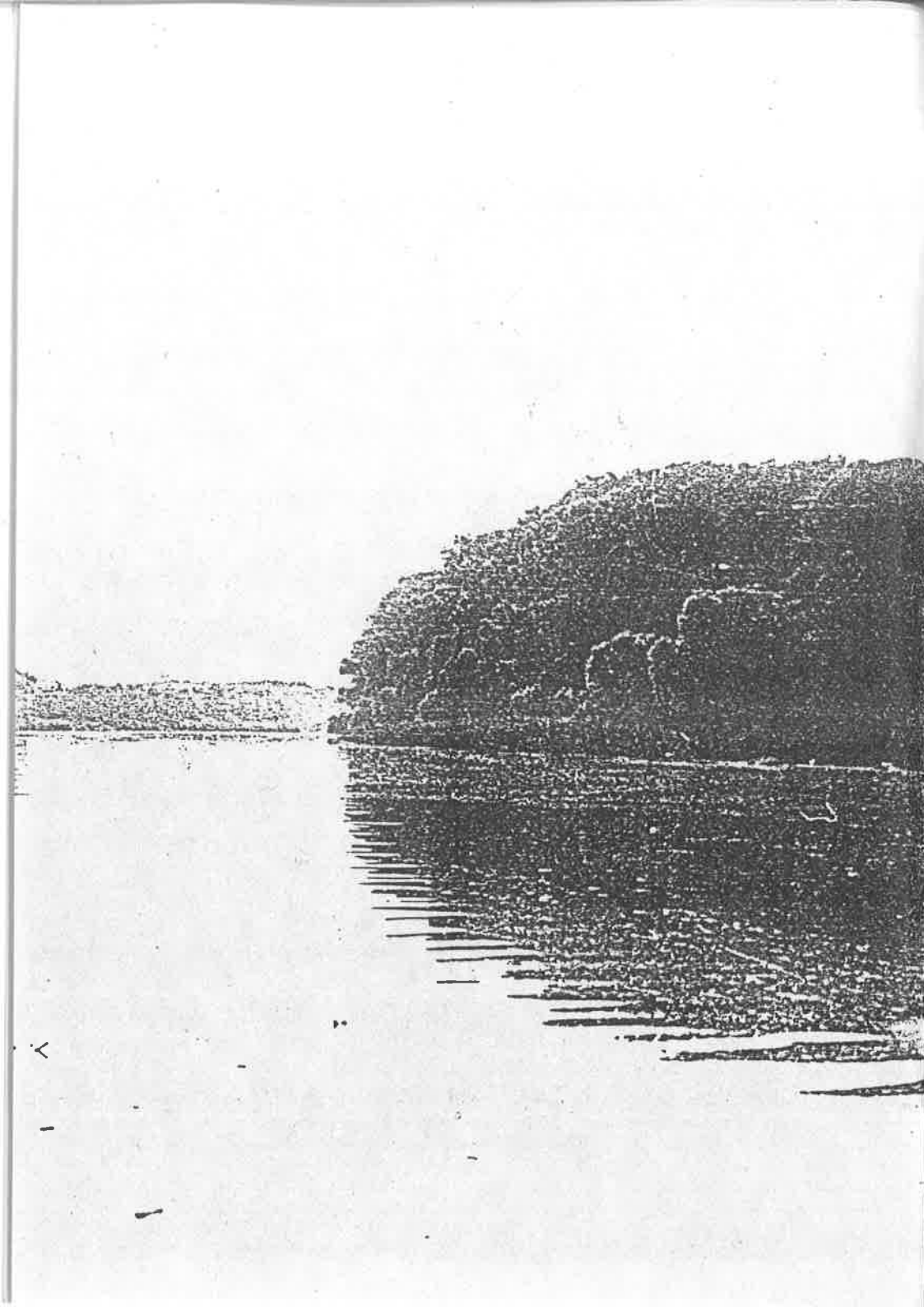
A HÁGAI PERRŐL

REFLEX

KÖRNYEZETVÉDŐ
EGYESÜLET

Győr, 1997. május

BEVEZETÉS

A Duna mellett élőknek, a szigetközieknek a bős-nagymarosi vízlépcsőberuházás szinte semmit nem jelentett 1992. október 25-ig, a Duna eltereléséig. Néhányan tudták csak, hogy ez a terv a Duna teljes vízhozama 98 százalékának elvesztését, a Szigetköz lassú, de teljes kiszáradását jelenti.

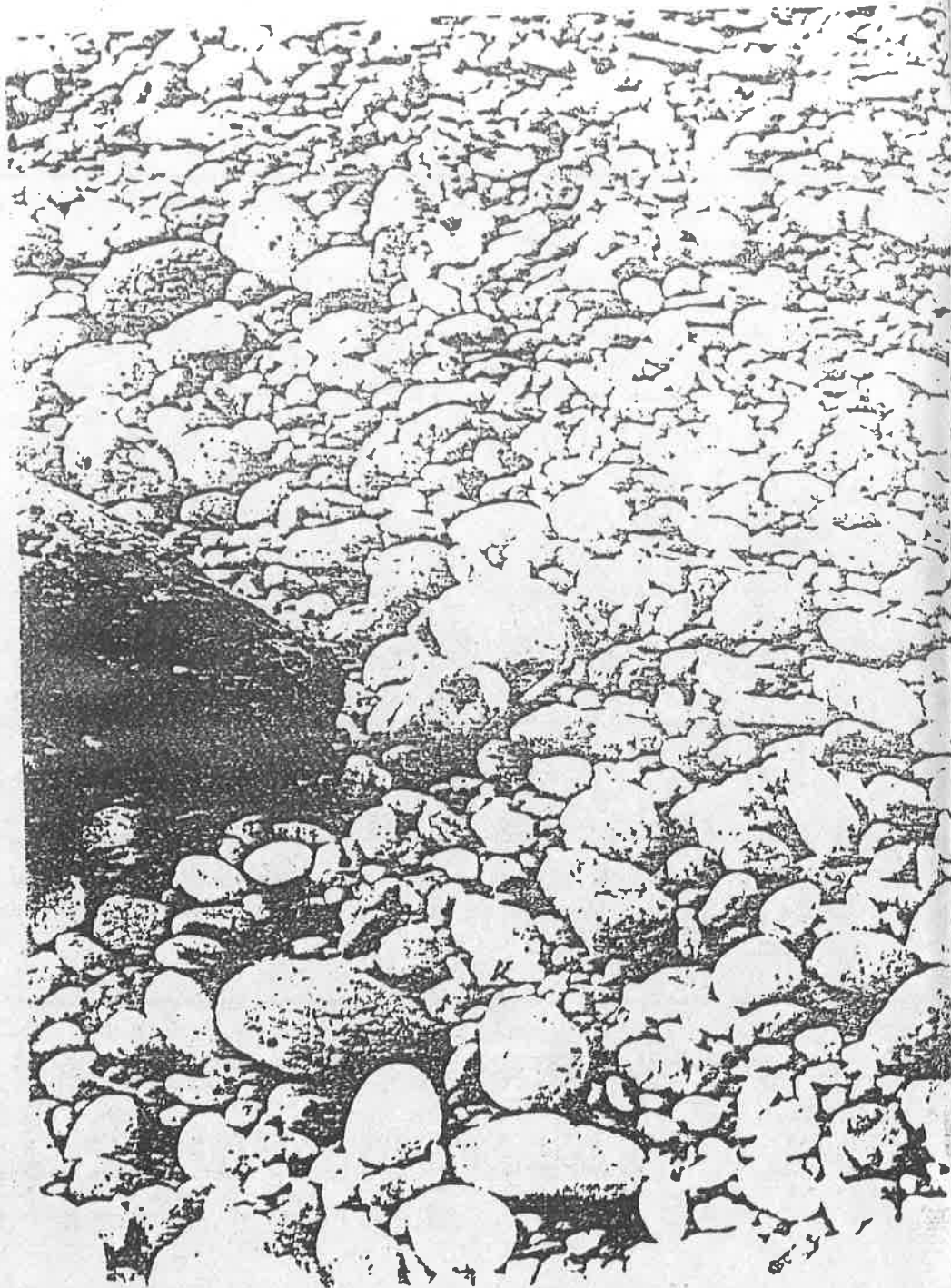
Az 1989-ig titkolt terveket és a nagy mű dicséretét hangoztató himnuszokat három év alatt nem lehetett lerombolni, az embereket a hibás döntésről meggyőzni. Az 1992-es októberi nap, a Duna csehszlovák oldalra terelése, a mellékágak hirtelen kiszáradása, az Öreg-Duna medrében a majd négy méteres vízszint-süllyedés, az ásott kutak kiszáradása drámai fordulópontot jelentett. Akik addig nem hittek ennek lehetőségében magukra maradtak, a szülőföldjük minden életlehetőségét biztosító folyam nélkül. Döntéshozók, szakemberek hibáztatták egymást. Az elemzések, a magyarázatok, a magyarázkodások és az egymásra mutogatások sora következett, mígnem belefásultak az itt élők.

Míndezek alatt - a két ország tárgyalásai alapján - újra bizakodtak a Duna mellett élők a folyó visszaterelésében, a vízmegosztási tárgyalások, a vízpótlás sikerében. Mindhiába. Semmilyen megállapodás nem vált valóvá. Kiszolgáltatottá vált Európa legnagyobb szárazföldi deltája, vagy ahogy Timaffy László nevezte: Európa legnagyobb halbölcsője. Kiszolgáltatottá vált kontinensünk egyik legnagyobb édesvízkészlete. Csak a lassú pusztulás maradt, melyet nap mint nap láthatunk.

A két ország ellentétes érdekei (élettér vagy elektromos áram) vezettek a hágai perhez. Hoz-e majd az ítélet változást? Milyen évtizedeket tud biztosítani az itt élőknek? Mit jelent utódaink ivóvízkincsének? Továbbélést biztosít-e ennek az egyedülálló, csodálatos tájnak? És a jelenleg meg nem válaszolt kérdésekre hoz-e feleletet, a be nem tartott megállapodások végrehajtására kötelez-e?

Az ENSZ hágai Nemzetközi Bírósága fennállásának legnagyobb perét tárgyalja. Tárgya: a Duna sorsa. Döntése: igazságos és kötelező végrehajtású. A döntés előtti utolsó esély - a táj érdekeinek érvényesítése - a szóbeli meghallgatáson adódott, 1997. március 3. és április 15. között.

Reflex - Győr

SZIGETKÖZ MA ÉS HOLNAP

Budapesthez kötött munkám során naponta találkozom a társadalmi szervezetek, valamint a politikai pártok neves képviselőivel. Szomorúan konstatalem, hogy beszélnek, illetve nyilatkoznak a bõsi erõmûrõl, a nagymarosi gátról, a kiliti duzzasztásról, a durtaçsûnyi C variánsról, az esztergomi Mária Valéria híd szerkezeti magasságáról, illetve az alsó, dunakanyari duzzasztómû végleges helyérõl, viszont keveset hallani a Szigetköz lassan öt éve tartó, létező problémájáról.

Ismereteim alapján szeretném - az eddigi, különbözõ alapokon nyugvó nyilatkozatokat kiegészíteni. Szükségesnek érzem ezt már csak azért is, mert a Kistalföld hasábjain megjelent írásokból kiderül, hogy a Bõs-Nagymarosi vízlépcsõrendszer okozta konfliktus kezelése (amennyiben kezelésrõl beszélünk) ma már egyáltalán nem szakmai kérdés, hanem egyértelmûen politikai kérdés.

Szigetközrõl nem véletlenül jelennek meg különbözõ, sokszor kemény, vagy éppen árnyalt nyilatkozatok. Tudnunk kell, hogy rendkívûli összetett problémáról van szó. Nemcsak a magyar-szlovák, hanem a hazai szakmai, politikai, valamint a térségi álláspontok is jelentõsen eltérnek egymástól. Elemelve a kérdést több szempont szerint, az alábbi tényeket kell ismernünk, illetve azok alapján kell a térség igényeit képviselnünk.

AZ ÉRTÉKES TERMÉSZETTÕL A NEMZETI PARKIG

A szigetközi hordalékkúpon (400 m vastag kavicságy) kialakult felszíni és felszínalatti értékek közül az ott élõknek, illetve az odalátogatóknak elsõdlegesen a látható, esztétikai élményt adó, egyedi növény- és állatvilág a fontos. Jogosan. Európa legnagyobb, lényegében összefüggõ ártéri erdejérõl van szó (Duna-Morva-Thaya ártér). Nem véletlen, hogy a magyar parlament mellett a WWF (Világ Természetvédelmi Alap) is a Dunai Nemzeti Parkok tervezetébe vette a szigetköz-csallóközi régiót. Tudjuk, hogy az errõl született parlamenti határozat - a Duna elterelése miatt - lekerült a napirendrõl, illetve mára már érvényét veszítette, és azt is tudnunk kell, hogy a WWF is a vízhozam és az azt követõ mûszaki megoldások függvényében támogatja csak a nemzeti park létrehozását. Mindenki tisztában van a Szigetköz biodiverzitásának,

biológiai sokszínűségének tényével, viszont nem tagadhatjuk le, hogy - függetlenül a Duna elterelésétől - az évtizedek óta itt folyó erdőgazdálkodás (öshonos fűz-nyár fajok helyett nemesített klónültetvények), illetve halászat (elektromos halászat) miatt a Szigetköz nem éri el a nemzeti park szintet. A nemzetközi mérce (IUCN norma) szerint csak negyed-ötöd rangú besorolást kaphat. Azt sem szabad elfelejtenünk, hogy a nedves területek védelméről szóló ún. Ramsari-egyezmény alapján benyújtott kérelem a lipóti Morotva-tó, valamint az ásványi Öntési-tó ügyében ma már - pontosan a Dna elterelésének okán - kérdéses, mivel ezeknek a nedves területeknek megszűnt a talajvízből való táplálása. Ez pedig az értékes élőlények faj- és egyedszámának csökkenését eredményezi, illetve a mesterséges tavakra jellemző értéktelenebb fajok megjelenésével jár.

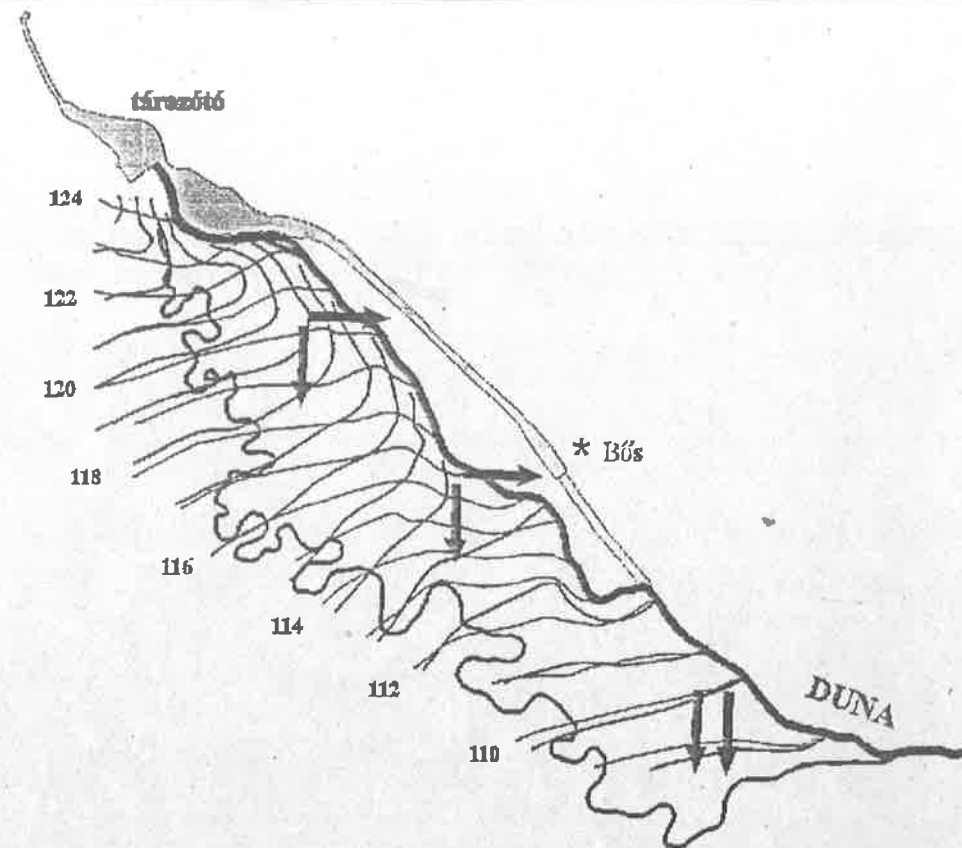
Lesz-e így a Szigetközben nemzeti park? Meggyőződésem - és évek óta ezen fáradozunk - lesz. Földünkön jelenleg a legsikeresebb természetvédelmi program a WWF Zöld Duna programja. Ennek keretében az elmúlt év áprilisában felavatták a Duna-Dráva Nemzeti Parkot, valamint az év végén az osztrák Donau-Auen Natur Parkot, és küszöbön áll a Duna-Ipoly Nemzeti Park átadása is. Bízom benne, hogy a helyi és országos döntéshozók - a dunai vízhozam kérdésének rendezése után - az ökológiai érveket elsődlegesként kezelve, valamint a térségi gazdálkodást ehhez igazítva, elősegítik ezt. Ez ma a szigetközieknek, de Magyarországnak is érdeke.

A KÖVETKEZŐ ÉVSZÁZAD ARANYA

A magyar hágai kereset alappillére a Szigetköz-Csallóköz alatti ivóvízkészlet védelme. Országos szinten vita tárgyát képezi, hogy a Duna elterelése és a dunacsúnyí tározótó mit jelent a talaj és a mélységi vizek számára.

A felszíni víz és a talajvíz kapcsolata

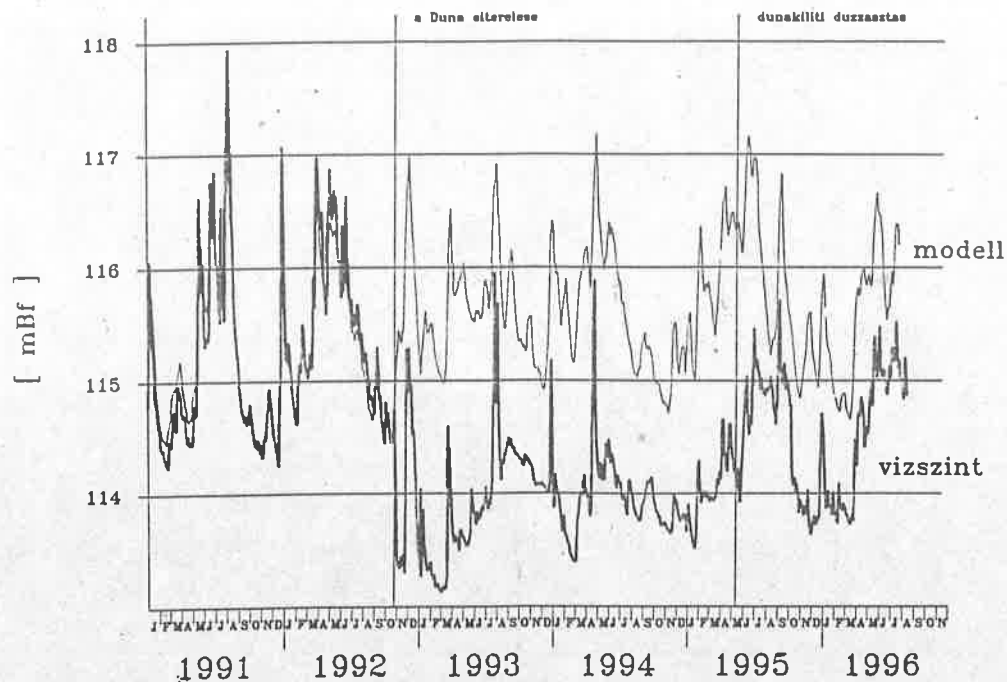
Ismerve a Magyar Tudományos Akadémia Szigetközi Munkacsoportjainak munkáját, melyet az ott élők és az Óreg-Dunát járók tapasztalatai is alátámasztanak: a szlovák tározó tó környékét leszámítva, a talajvíz métereket süllyedt (a vízpótlás csupán pár decimétert emelt ezen), közben a harmadára szűkült folyómeder folyamatosan iszaposodik. Az elterelt és duzzasztott vízterű folyóknál minden esetben beigazolódott, hogy a régi meder (Szigetközi Óreg-Duna) leszívja a talajvizet, valamint, hogy a szivacs-ként működő kavicságy eliszaposodása miatt megszűnik a folyó és a talajvíz kapcsolata. Bizonyítja ezt a vízpótlás után mért talajvízszint is (lásd a VITUKI ábráit).

Átlagos talajvízdomborzat a Szigetközben a Duna elterelése előtt (szürke szintvonalak) és után (fekete szintvonalak)

A Duna elterelése miatt a Szigetközben megváltozott a folyam és talajvízszint viszonya. Természetes állapotban a meder biológiailag aktív szűrőrétegén keresztül a folyam friss tiszta vízzel táplálta a talajvizet. Ez az állandó szivárgás óvta a Szigetköz több millió ember ellátására elegendő, partiszűrősű termelésre alkalmas vízkészletét, (a szivárgás irányát a szürke nyílak mutatják). Az elterelés óta a mederbe csak a víz 10-20 százalékát engedik, a folyam szintje 3-4 métert süllyedt. A talajvíz szivárgásának iránya megváltozott (fekete nyílak), a szigetközi vízkészlet természetes védelme megszűnt.

A dunaparti 2-3 kilométeres sávban a talajvíz süllyedése 1-3 méter. A Dunától távolodva a süllyedés mértéke csökken, a Mosoni-Duna vonalában gyakorlatilag már nincs változás. A Szigetköz bármely pontján a süllyedés mértékét a szürke és a fekete szintvonal különbsége mutatja.

**Kút vízszintjének változása
1991-1996 között**

Az ábra a 9440 számú MÁFI kút vízszintjének időbeli változását mutatja (vastag vonal). A kút Remete külterületén, a mentett oldalon van. A Duna elterelése után átlagosan 2 méterrel süllyedt a talajvíz szintje. 1993 nyarától a süllyedés mértéke kissé csökkent, azóta 1 - 1,5 méter az átlagos süllyedés. A vékony vonal (modell) mutatja, hogy mennyi lenne a vízszint, ha a Dunát nem terelték volna el a medréből.

A felszíni víz és a talajvíz minősége

Eredics Imre képviselő úr szerint (Kisalföld, 1997. január 24.) tiszta vízből nem szennyeződhet az ivóvízkincs. Ez igaz, csak hogy míg az átadott víz a rajkai szelvényben tiszta, addig a felette lévő tározótói kiülepedésből a talajvíz jelentősen szennyeződhet (Bécs, Morva iparvidék, Pozsony szennyvíze).

Szigetközt mindenki Magyarország kertészetének ismeri. Az elterelés óta a talajvízszint több méterrel süllyedt. A Szigetköz jó részén megszűnt a gyökérszóna alulról történő nedvesítése. Ma a szigetköziek kénytelenek fúrt kutakból öntözni földjeiket. Melyik ország ezért a felelős, ki és hogyan kárpótolja ezért a helyieket?

Tény, hogy ma - főképp itt a megyében - olcsón előállítható a jó minőségű ivóvíz. Azt hiszem nem is kell mondanom, hogy a szigetközi ásott kutakból milyen üdítő volt inni. Sajnos csak volt, pedig hazánk számára az ivóvíz a következő századra meghatározó, potenciális kereskedelmi és stratégiai fontosságú érték.

VILLAMOS ÁRAM MA, VAGY IVÓVÍZ HOLNAP, MÁS NÉVEN A SZLOVÁK-MAGYAR KONFLIKTUS

A Dunát 1992. október 23-ról 24-re még Csehszlovákia terelte el, de egyértelműen ez már csak szlovák lépés volt (Prága el is határolta magát). Miért? Szlovákia ma - a hadiipara mellett - Nyugat-Európa egyik legnagyobb áramszolgáltatója. Látni kell, hogy a szomszédunkban üzemel a kontinens egyik legelavultabb reaktorblokkjaival rendelkező atomerőműve (Bohunice), illetve épül egy újabb, védőpajzs nélküli hagyományos orosz reaktorú erőműve (Mohovce). Tudnunk kell azt is, hogy Bős, illetve az Ipolyon több vízi erőmű csak külföldi hitelekkel valósulhatott meg, illetve épül ma is (például a C variáns). Szlovákia ma tiszta árammal törleszt, illetve kereskedik, viszont ennek összes kárát (talaj- és talajvízszennyezés, nukleáris hulladék, természetpusztítás) a következő nemzedékre terheli.

Magyarország viszont a természeti erőforrások védelmét helyezte előtérbe. Ez az első olyan per a hágai Nemzetközi Bíróság előtt, amely az utódaink érdekében tett erkölcsi és morális álláspont megvédéséről szól. Büszkén mondhatom, hogy magyar vagyok, és azt is büszkén említhetem, hogy a négy kötetes magyar kereset mellékletei között van Alexay Zoltán, valamint a Reflex Környezetvédő Egyesület és több nemzetközi zöld szervezet szakmai anyaga.

INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

CASE CONCERNING THE
GABCIKOVO-NAGYMAROS PROJECT
(HUNGARY/SLOVAKIA)

NGO MEMORIAL ON
LEGAL AND SCIENTIFIC ISSUES

Prepared by

Slovak, Hungarian, and International NGOs
with Expertise in Environment and Development

Greenpeace, SLOVAKIA
Human Rights Advocates, U.S.A.*
International Rivers Network, U.S.A.
Natural Heritage Institute, U.S.A.
REFLEX Environment Protection Society, HUNGARY
Sierra Club Legal Defense Fund, U.S.A.*
Slovak Rivers Network, SLOVAKIA
SZOPK, Central Danube, SLOVAKIA
WWF (World Wide Fund for Nature), SWITZERLAND

May/June 1995

*In Consultative Status with the Economic and Social Council of the United Nations (Category II)

Nemzetközi társadalmi szervezetek jogi és tudományos összegzése
a hágai Nemzetközi Bíróság számára

MI TÖRTÉNT HÁGÁBAN ?

- III. 3-7. Lajtmann József
hírei a Kisalföldnek
- III. 24-27. Fóris György
MTI hírek
- IV. 10-15. Lajtmann József
hírei a Kisalföldnek

*BÉKE PALOTA *
AZ ENSZ HÁGAI NEMZETKÖZI BÍRÓSÁGÁNAK ÉPÜLETE

Elsőként Szénási György szólalt fel. A magyar küldöttség vezetője részben azt hangsúlyozta, hogy Magyarország környezeti értékeinek, mindenekeelőtt vízkészleteinek védelmében jogosan hagyott fel az építkezéssel és szüntette meg az 1977-ben megkötött államközi szerződést. Szlovákia viszont a Duna egyoldalú elterelésével megsértette hazánk területi integritását, amelyet számos nemzetközi egyezmény garantált.

A következő előadó Valki László, az ELTE jogászprofesszora végig elemezte a vízlépcső történetét. A magyar fél - immár nyolc éve - tárgyalások útján szeretne volna rendezni a problémákat, ám a tárgyalások nem vezettek eredményre. Hiába születtek újabb és újabb megállapodások, a szlovák fél egyetlen vállalását sem tartotta be, miközben Magyarország egyre nagyobb engedelményeket tett.

A tárgyalás következő felszólalója Alexander Kiss strassbourgi professzor volt. Előadásában bemutatta a környezetvédelmi jog elmúlt húsz év alatti fejlődését. Ennek alapján a magyar fél nem alaptalanul reméli, hogy érvei a bíróság előtt meghallgatásra találjanak. Vida Gábor ökológusprofesszor a Szigetköz természeti értékeit ismertette a nemzetközi testület előtt. Filmen mutatta be a csodálatos szépségű tájat, valamint a Duna elterelése miatt bekövetkezett pusztulást. Animációkkal szemléltette a kedvezőtlen jelenségeket, így a szárazodás, a talajvízsüllyedés időbeli alakulását. Örömmel mondhatom, hogy a film nagy érdeklődést váltott ki.

A folyók rehabilitációs lehetőségeiről Roland Carbiener tájékoztatta a hágai testületet. A szintén strasbourgi professzor összehasonlította a Felső-Rajna és a szigetközi Duna-szakasz azonos sorsát. Elmondta, hogy a rajnai vízlépcsők negyedszázada működnek. Beszámolt arról a rehabilitációs munkáról, amelyet a duzzasztás és a folyóelterelés miatt mintegy tíz éve folytatnak a szakemberek, miközben a természetes ökoszisztéma visszaállítása továbbra is kétséges. A mai munkanap utolsó előadója a magyar küldöttség vezető jogásza volt. James Crawford cambridge-i jogászprofesszor szerint a magyar-szlovák vita a nemzetközi bíróság eddigi legnagyobb ügye. Ez a per alkalmat ad a bíróságnak, hogy ítéletét a fejlődő környezetvédelmi jog normáira figyelemmel hozza meg. Ilyen eddig még nem volt. Ha ez így történik, akkor a hágai bíróság precedenst teremt, amely az emberi létfeltételek megóvásának szempontjából nagyon fontos mérföldkő lehet.

A keddi munkanap már a részletes jogi és szakmai kérdések tárgyalására épült. Fő témaként az 1977-es szlovák-magyar államközi szerződés felmondásának, illetve a C változat építésének jogossága szerepelt. Az első felszólaló Nagy Boldizsár, az Eötvös Loránd Tudományegyetem jogászprofesszora volt, aki hitelt érdemlő jogi és műszaki bizonyítékokkal igazolta, hogy a C változat nem felel meg a '77-es államközi szerződés szerinti terveknek. Nagy Boldizsár ezzel a legfőbb szlovák érvet cáfolta: miszerint ők jelenleg is csak az említett szerződést hajtják végre. Másodikként Klaus Kern, karlsruhei hidrológusprofesszor tartott előadást. Német példa alapján mutatta be a bőszi erőmű csúcsrajátásának szükségszerűtlenségét. Külön hangsúlyozta azt a tényt, hogy egyetlen olyan erőmű sincs az egész Rajna-rendszeren, amely a bőszihez hasonló nagyságú paraméterekkel, tározótérrel rendelkezne. Méretében tehát a bős-nagymarosi rendszer nem hasonlítható máshoz. Klaus Kern részletesen ismertette azokat a károsító tényezőket, amelyek a magyar fél szempontjából létfontosságú parti szűrésű ivóvízkutakat veszélyeztetik.

A harmadik előadó, Howard Wheather londoni hidrológusprofesszor összefoglalta, hogy az eredeti terv miatt a felszíni és felszínalatti vízkészleteket milyen veszélyeztető hatások érnék. Kiemelte a vízminőség romlását. Az angol professzor részletesen elemezte a Szentendrei-sziget, illetve a szigetközi parti szűrésű ivóvízkutak veszélyeztetettségét. Többször említette Győr vízellátásának gondjait, abban az esetben, ha az eredeti, 1977-es szerződés megvalósul.

Katherine Gorove amerikai jogásznő a hajózás, az energiatermelés és az árvízvédelem szempontjából cáfolta meg a vízlépcsőrendszer szükségességét. Aláhúzta, hogy árvízvédelmi szempontból a vízlépcső csak további kockázatot jelent a térségnek. Érdekes kimutatást adott hazánk energiafelhasználásáról. Ebből kiderült, hogy az elmúlt évtizedben folyamatosan csökkent a magyar energiafelhasználás. Katherine Gorove szerint tehát nem szükséges a vízlépcsőépítés.

A zárófelszólalás a magyar küldöttség másodügyvédjétől, Pierre-Marie Dupuytól hangzott el. A párizsi jogászprofesszor kiváló beszédet tartott. Hangsúlyozta, hogy amennyiben megvalósul a bős-nagymarosi vízlépcsőrendszer, úgy a károk szinte teljes egészét a magyar fél viseli. Megállapította: ilyen értelemben Magyarországot áldozatként kell kezelni, és arra kérte a bíróságot, hogy a szerződés magyar felmondását minősítse jogos önvédelemnek. Számos példával igazolta, hogy a rangos nemzetközi testület eddig is többször megvédte a más ügyben, de hasonló helyzetbe került, kiszolgáltatott országokat.

A mai tárgyalás a Szigetköz jegyében telt. Utolsó alkalom, hogy tudományos szakértők fejthették ki véleményüket a Duna-perben, hiszen az elkövetkezendő két napban várhatóan csak jogi témák szerepelnek a bíróság előtt. A korábban már szereplő két jogászprofesszor, James Crawford és Nagy Boldizsár nyitotta meg a felszólalók sorát. A cambridge-i jogász nyomatékkal szolt arról, hogy Magyarország javasolta Szlovákiának: a környezeti és gazdasági problémák miatt vizsgálják felül az egész erőműrendszerert és állítsák le az építkezést. Ezt a szlovákok elutasították, sőt, azzal válaszoltak, hogy 1991-ben megduplázták a beruházás költségeit, felgyorsítva ezzel az építkezést.

Ezt követően a tudományos szakértők közül Roland Carbiener francia, Klaus Kern német és Howard Wheather angol szakértők elemezték a C változat hatásait. Az elterelést megelőzően a Duna vízhozama egy nagyságrenddel csökkent. A szigetközi talajvízszint-süllyedés három méter, közvetlenül a Duna mellett pedig még négy méternél is nagyobb. A szakértők egyöntetűen kiemelték az erdőterületek pusztulását, valamint részletesen foglalkoztak a Berni Konvenció által fokozottan védett fajok eltűnésével is. Így - többek között - azokat a halfajokat mutatták be, amelyeket az elterelés óta a Szigetközben már nem lehet felfedezni. Szó volt arról is, hogy a magyar fél által végrehajtott kárenyhítő intézkedések nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket, mivel nagyon kevés volt az átadott vízmennyiség. A szakértők megemlítették, hogy az 1995 nyarán létesített dunakiliti fenékküszöb - az iszapkiülepedési hatás miatt - jelenleg is károkat okoz a főmederben, és ez a talajvízre is veszélyt jelenthet. Ilyen értelemben megállapították: ha jelentősebb változás nem történik, akkor további károsodások várhatók a területen. Felszólalásukban foglalkoztak a vámoszabadi térséggel is. Az ott mért vízhozamok bizonyítják: egy, illetve másfél méteres vízszintingadozás tapasztalható az Alsó-Szigetközben.

A záróbeszédet Philippe Sands, a new-yorki és a londoni jogtudományi egyetem professzora tartotta, aki beszédében végigelemezte a C variáns születését. Megemlítette, hogy a szlovák fél - tárgyalások helyett - az egyoldalú elterelést helyezte előtérbe. Végezetül Sands professzor ismertette a bírósággal, hogy a szlovákok már 1989-ben - két évvel az említett határozat előtt - elkezdtek az egyoldalú elterelésről szóló tervek készítését.

A magyar küldöttség - a korábban előadott szakmai-tudományos előterjesztésekhez kapcsolva - jogi érveit tárta a nemzetközi bíróság elé. Az érveléseink a hágai testület által vizsgálandó három fő kérdésre épültek: Joga volt-e Magyarországnak felfüggeszteni és végleg elhagyni az építkezést? Joga volt-e a szlovák félnek a C változat megvalósításához? Jogszerűen mondta-e fel hazánk az 1977-es államközi szerződést?

Elsőként a strasbourgi Alexander Kiss professzor mutatta be a magas rangú testületnek az egyoldalú dunacsúnyi elterelés, a C variáns jogellenességét. Igazolta, hogy az nemcsak az 1977-es vízlépcsőszerződéssel ellentétes, hanem az országhatárt, a határvizeket, a halászatot szabályozó egyezményeket is súlyosan sérti. A professzor még hozzátette, hogy a C variáns a szokásjog szabályaival is ellentétes, összeegyeztethetetlen a környezetvédelmi joggal és az elővigyázatosság elvével is.

Pierre-Marie Dupuy párizsi jogászprofesszor elemezte a szlovák fél C változatra felhozott, úgynevezett "megközelítő alkalmazás" védekező érvét. Feltárta, hogy ez a nemzetközi joggyakorlatban ismeretlen, így a hágai bíróság sem tudja alkalmazni. Az 1977-es Gabčíkovo-Nagymaros vízlépcsőrendszer-szerződés felmondását Valki László, a budapesti ELTE professzora tárta a bírói testület elé. Ebből világosan kiderült, hogy hazánk a nemzetközi jog előírásainak tiszteletben tartásával járt el. Az eljárási szabályoknak megfelelően, idejekorán figyelmeztette Szlovákiát az egyoldalú elterelés jogszerűtlenségére, illetve annak következményeire. Így a szerződés magyar oldali felmondására is.

Az előző napihoz hasonlóan, ma is Philippe Sands felszólalása zárta a napot. A new-yorki egyetem professzora a tényeket és a jogokat párhuzamba állítva mutatta be, hogy hazánk az idevonatkozó nemzetközi jogok alapján indokoltan hozta meg döntéseit. Hangsúlyozta, hogy a magyar kereset érvei - szemben a szlovák keresetben szereplőkkel - szorosan egymáshoz kapcsolhatók, egymást erősítik. A professzor beszédét követően a bíróság először tett fel kérdéseket a magyar félnek. A német Carl-August Fleischbauer bíró a Rajna németországi szabályozásáról, illetve a térség ivóvízellátásáról, az orosz Vladlen Vereshchetin bíró az 1990-1992-es években tett lépésekről kért tájékoztatást. A magyar válaszokra várhatóan április 11-12-én kerül sor.

A Duna-per tárgyalása a magyar fél meghallgatásának zárónapján Philippe Sands felszólalásával kezdődött. A new-yorki professzor az indokolt magyar lépéseket kiegészítve kiemelte: Szlovákia nemcsak az államközi szerződés környezetvédelmi előírásait szegte meg, hanem a beruházás haszonélvezeti jogát is egyoldalúan kisajátította. Vezető ügyvédünk, James Crawford cambridge-i jogászprofesszor beszédében hangsúlyozta, hogy míg hazánk nyíltan, parlamenti határozatokkal tájékoztatta a nemzetközi közvéleményt az 1977-es szerz. déssel kapcsolatos döntéseiről, addig Csehszlovákia, későbbiekben Szlovákia titokban hozta meg a szerződésben foglaltakkal ellentétes döntéseit, és a közvélemény tudta nélkül cselekedett.

James Crawford felszólalását követően a magyar fél az előző nap feltett bírói kérdésekre előzetes válaszokat adott. Roland Carbiener professzor a rajnai vízkészletekről szólt. A neves francia szakértő kiemelte, hogy a Rajna melletti települések ivóvízellátását -- az erőművek okozta feliszapolódás miatt -- ma már nem a folyó menti parti szűrésű kutakból, hanem a duzzasztók nélküli mellékfolyók talajvizéből, illetve a mélységi vizekből biztosítják. A jelentős költségekkel járó megoldásokat drágítja a szükségszerű ivóvíztisztítás költsége. A parti szűrésű kutakból ellátott Kisalföldön a jó minőségű ivóvíz ma még egyszerűen és olcsón előállítható.

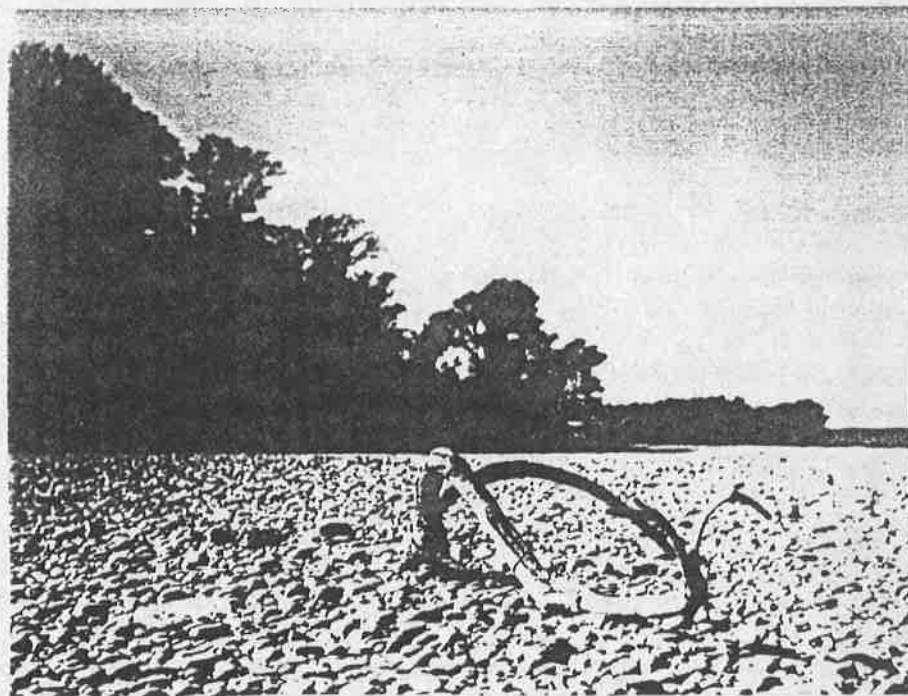
A magyar fél záró ügyvédi beszédét Pierre-Marie Dupuy tartotta. A párizsi jogászprofesszor sorra vette a bíróságnak feltett kérdésekhez tartozó magyar érveket. Elmondta, hogy a C variáns jogellenességének bizonyítása a legkönnyebb feladata a magyar küldöttségnek. Ezt követően összefoglalta a környezeti kockázatokról és károkról eddig elhangzottakat, valamint azokat a nemzetközi természetvédelmi jogforrásokat, amelyek alapján mind az építés elhagyása, mind a szerződés megszüntetése jogos magyar lépésként értékelhető. Felhívta a bíróság figyelmét, hogy a világ jogászközvéleménye várja a jövőbe mutató ítéletet, ami - precedensként - a nemzetközi környezetvédelmi jog megerősödését jelentheti.

A tárgyalás végén Szénási György, a magyar küldöttség vezetője megköszönte a bíróság figyelmét, megerősítette hazánk meghívását a dunai kirándulásra. Biztosította a testületet, hogy a magyar fél szándéka az ítélet végrehajtása.

A magyar hét újabb bírói kérdéssel zárult. Raymond Ranjeva madagaszkári bíró kért tájékoztatást az erőműrendszer 1977-es szerződésére tett szovjet befolyásról. A bírót elsősorban a Szovjetunió pénzügyi támogatási ígérete érdekelte. A magyar választ az áprilisi hágai ülésen ismertetik.

A tárgyalást követően a magyar Duna mozgalmak sajtótájékoztatót tartottak, ahol közzétették állásfoglalásukat.

"A magyar fél tárgyalások útján szeretne volna rendezni az ügyet a másik országgal. Ezek nem vezettek eredményre: Szlovákia 1992 októberében a Dunát, a két ország határfolyóját 40 kilométeres hosszúságban a saját felségterületére terelte, hogy üzembe helyezhesse a bösi vízlépcsőt. Mivel Magyarország és Szlovákia nem tudta tárgyalások útján rendezni a vízlépcsővitát, ezért hazánk a hágai nemzetközi bíróság előtti eljárást szorgalmazta. Szlovákia az EU-bizottság közbelépésére elfogadta a magyar javaslatot. Ezen a héten a magyar fél képviseletében - James Crawford vezetésével - nemzetközi szakértőkből álló csoport ismertette a magyar álláspontot. Ennek lényege, hogy a bösi erőmű működése miatt veszélybe került környezeti értékek, mindenekelőtt az ivóvízkincs megmentésének egyedül lehetséges módja a Duna visszaterelése eredeti medrébe és a folyó ökológiai rehabilitációja. A magyar fél lépései a nemzetközi jog normáinak tiszteletben tartásával történtek. A Duna mozgalmak egyetértenek a magyar állásponttal és támogatják a nemzetközi bíróság előtt szereplő szakértők tevékenységét."

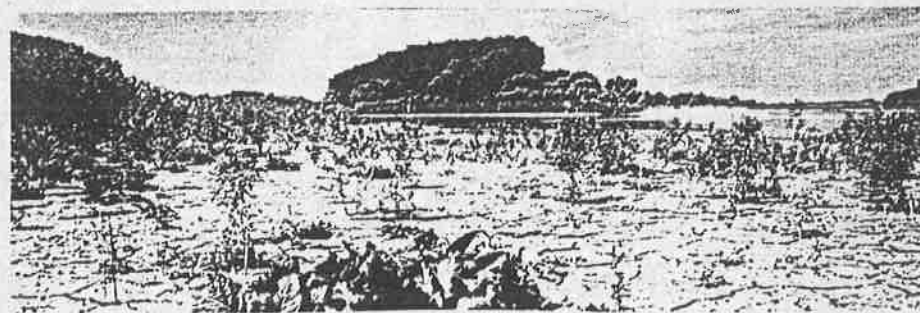

Magyarország gazdasági és politikai okok miatt hagyott fel a bős-nagymarosi projekt építésével, amely döntését azonban környezetvédelmi ürüggyel igyekezte indokolni - vélte Peter Tomka, a szlovák delegáció vezetője a bős-nagymarosi perben hétfőn kezdődött szlovák meghallgatáson mondott nyitóbeszédében. Magyarország nevében március 3-tól 7-ig ismertették magyar és nemzetközi szakemberek, jogászok, biológusok és hidrológusok a "magyar érveket". A most indult "szlovák héten" öt egymást követő meghallgatás során, csütörtök estig a szlovák fél nevében felszólaló szakvéleményeké a szó. A szlovák, brit és amerikai szakértők által hétfőn kifejtett érvelések elsősorban a szerződés felmondásával kapcsolatos jogi megközelítést helyezték előtérbe, a környezeti vonatkozásokat érintve pedig utaltak az eredeti projektnek a Duna hajózhatóbbá tételéhez, valamint az árvízvédelemhez várt hozzájárulásáról. Visszatérően érveltek amellett is, hogy szlovák megítélés szerint a szerződést környezeti vizsgálatok sorával - melyek gy részét eleve magyarok végezték - alapozták meg. Nyitóbeszédében Peter Tomka utalt arra, hogy egy olyan, eddig 2,5 milliárd dolláros összberuházást és több évtizedes munkát magában foglaló, 90 százalékban elkészült projektről van szó, amellyel az árvizek megfékezését ígérték az érintett térség lakosságának, és az energiaigény mintegy harmadrészen történő kielégítését az ország egészének. Tomka utalt a dunai víziút fontosságára is. Mindezek alapján a szlovák delegáció vezetője érzelmeiktől már-már túlfűtött hangon vetette a magyar fél szemére, hogy "egyetlen jó szót sem volt képes" ejteni az eredetileg közösen tervbe vett beruházás kapcsán. Tomka cáfolta azt a magyar érvelést, miszerint szovjet és KGST nyomásra született "szocialista emlékműről" lenne szó. Emlékeztetett arra, hogy hasonló tervek már a KGST léte előtt is felmerültek, a szovjet segítséget pedig eredetileg éppen a magyar fél szorgalmazta. Visszautasította azt a magyar vádat, hogy a végül szlovák részről egyoldalúan megvalósított C variáns valahol a Duna itteni ágának "megszerzését" célzó - a század első feléig visszanyúló - egykori csehszlovák törekvések teljesültét is jelenti. Magyarország visszalépése után Prágának nem maradt más választása a már csaknem teljes kész műtárgy megmenetésére - mutatott rá.

A szlovák nagykövet szerint Magyarország először gazdasági nehézségekre hivatkozva kezdte a szerződés felülvizsgálatát, és csupán ehhez kért környezetvédelmi érveket is a Magyar Tudományos Akadémiától. (Tomka itt utalt Marjai József egyik - a Magyar Tudományos Akadémia elnökéhez címzett - bizalmas levelére, amelyben az akkori miniszterelnök-helyettes kifogásolta az akadémiai érvelés erőtlenségét.) Magyarország utóbbi környezetvédelmi okokra hivatkozva éppen a bős-nagymarosi munkálatok felgyorsítását kérte, majd nem sokkal később ugyancsak a

környezetvédelem alapján ezek felfüggesztését kezdeményezte. "Szlovákia úgy véli, hogy a környezetvédelem túl fontos ahhoz, hogy ürüggyel használják másfajta manőverekhez" - jegyezte meg beszédében a szlovák delegáció vezetője. Tomka szerint mindezt kiegészítette, hogy a magyar fél ekkor már más forrásból - például a paksi atomerőmű révén - is fedezni tudta energiaigényét, s többé nem szorult rá a dunai erőműre. "Mindez azonban nem jogosíthatta volna fel arra, hogy Szlovákiát is megfossa ettől az energiától" - szögezte le a szlovák nagykövet. Vaclav Mikulka ez utóbbi érvelést is folytatva arról beszélt, hogy a bős-i erőmű "kulcsa" a magyarok kezében volt, mivel annak működtetése a dunakiliti létesítménytől és a kilátásba helyezett nagymarosi gáttól függött. Éppen a "kulcs" birtokában a magyar fél igenis elérhette volna, ha igazán akarja, hogy érdemi konzultációk révén módosítsanak a "csúcsrajáratás" forgatókönyvén - vélte Mikulka. Egyúttal részletesen szólt arról, hogy az eredeti projekt nyomán évi 330 napra hajózhatóvá lehetett volna tenni a Dunát, s hogy különösen fontos eszköz kívánt lenni az árvízveszély elhárításában. Szlovákia ez utóbbi vonatkozásban nagyon sérülékeny, mert Magyarországot az adott szakaszon hegyek védik, míg a szlovák "térfél" síkvidék. Emlékeztetett az 1954-es és az 1965-ös nagy árvizekre - az utóbbi idején 49 falu került víz alá, és több mint 53 ezer embert kellett evakuálni.

Az első "szlovák nap" második felében két nemzetközi jogászprofesszor - Samuel S. Wordsworth és Stephen C. McCaffrey - részletesen szólt arról, hogy a környezetvédelmi szempontokat már a szerződés 1977-es aláírása előtt tanulmányok sokasága elemezte, ezek egy részét magyar szakemberek készítették, egyebek között éppen a víz minőségére vonatkozóan. Emellett a környezeti feltételeknek való megfelelés magában a szerződésben is követelmény, a kérdés kezelésére pedig megfelelő mechanizmust is létrehoztak, amit azonban szerintük a magyar fél nem vett igénybe - vélték a felszólalók. Az első napi szlovák érvelést a magyar delegáció nem volt hajlandó tételesen értékelni. "Majd a bíróság számára megadjuk a szükséges válaszokat" - utasította vissza a magyar sajtó kérdéseit Szénási György, a magyar delegáció vezetője, aki azonban végezetül annyit még megjegyzett: "Ha a szlovák fél így folytatja a maga érvelését, akkor nincs mitől tartanunk."

1997. március 25. délelőtt

A bős-nagymarosi erőmű környezeti ártalmaira, illetve az ezzel foglalkozó megbízható tanulmányok hiányára vonatkozó magyar érvelés megválaszolása állt a hágai Nemzetközi Bíróság előtt folyó per második "szlovák napjának" középpontjában.

A brit Samuel Wordsworth, hétfői felszólalása folytatásaként mindenekelőtt azt bizonygatta, tarthatatlan az a magyar állítás, miszerint 1977 és 1989 előtt nem folyt átfogó környezetvédelmi vizsgálat a bős-nagymarosi erőmű várható környezeti hatásairól. Miután hétfőn utalt a szerződés 1977-es aláírása előtt készült tanulmányok és felmérések sokaságára, most az 1977 és 1989 között készült jelentésekre összpontosított.

Érvelése szerint pusztán magyar részről több mint 200 ilyen született az említett időszakban, amelyekben semmi jele nincs a "szükséghelyzet" lehetőségét előrevetítő környezeti ártalmak veszélyének. Felmerülhet a vád, hogy valamennyit politikai okokból orientáltak és elfogultak voltak, ám a Magyar Tudományos Akadémia 1994-es bibliográfiájában erre nincs semmilyen utalás. Ami visszatérő kifogásként már ekkor is felmerült, az a projekt kivitelezésével kapcsolatos gazdasági jellegű kétely volt.

Woodsworth professzor részletesen utalt arra a magyar részről 1985-ben végzett - környezeti következmények felmérését célzó - jelentésre, amely megállapította: nem várható negatív változás a vízkészlet biológiai összetétele, vagy Budapest ivóvízellátása esetében, miként kizárható bármilyen ökológiai katasztrófa veszélye is. Elképzelhetőnek tartotta viszont az addigi helyzet javulását is - mutatott rá a brit szakértő, aki szerint "nem csoda", hogy Magyarország úgymond nem szentelt figyelmet ennek a dokumentumnak.

Ugyancsak 1985-ben magyar-csehszlovák kormányfői találkozára is sor került, ahol a magyar fél hivatalosan átnyújtotta a fenti jelentés egy példányát, s egyúttal megerősítette Magyarország elkötelezettségét a projekt folytatása mellett - tette hozzá Samuel Wordsworth. Végezetül emlékeztetett arra: 1989 februárjában éppen a magyar kormány kérésére döntöttek a beruházás meggyorsítása mellett - amit azután három hónappal később követett a magyarok egyoldalú kezdeményezése a kivitelezés felfüggesztésére.

A brit professzor érvelését folytatva Stephen McCaffrey amerikai nemzetközi jogi professzor mindenekelőtt arra utalt, hogy jóllehet Magyarország 1989-92-ben "szükséghelyzetre" hivatkozva függesztette fel a munkálatokat, majd jelentette be a

szerződés felmondását, ám egy ilyen helyzet létét bizonyítani hivatott tudományos jelentés ebben az időszakban nem létezett. McCaffrey megemlítette egyebek között azt az 1989-es tanulmányt, amelyet a magyar kormány megbízásából massachusetts-i szakértők készítettek. Szlovák részről sohasem tekintették ezt tudományos értékű jelentésnek, miként egyes magyar vélemények is "idézetek gyűjteményén alapuló" munkának minősítik. De még ez is "szükséghelyzet" említése helyett lehetséges alternatívákat vázolt fel, amelyek közül csupán a legradikálisabbnak minősített lehetőség volt a nagymarosi beruházás leállítása. Az amerikai jogi szakértő a továbbiakban áttekintette a szükséghelyzet alapjául szolgáló magyar aggodalmakat - a főváros ivóvízellátásának, egy esetleges földrengésnek a csúcsrajratás hatásának a kérdését -, minden esetben arra a következtetésre jutva, hogy egyik mögött sem álltak tudományosan igazolt bizonyítékok. Külön is kitért az ivóvízkészlet problémájára, lévén, hogy a magyar érvelés ezt központi elemként kezelte. McCaffrey professzor szerint a víztartalék fő tömege még szlovák terület alatt húzódik, és csupán a magyar fogyasztói igények alig egy százalékát látja el. Megalapozott módon csak a szlovákok körében kelthetett a projekt riadalmat, és éppen ezért kellő figyelmű is szenteltek a problémának, ám mindmáig semmi jele negatív következménynek. Az amerikai professzor szerint hasonlóképpen tarthatatlan az élővilág eltűnésének veszélyét felvázoló magyar érvelés is.

Külön felszólalás - Igor Mucha szlovák hidrológus - értékelt a magyar részről gyakran emlegetett szigetközi állapotokat. Mucha a "bírósg félrevezetését" vetette a magyar felszólalók szemére, hangoztatva, hogy szemben a magyar beállítással, a Szigetköz nagyobb részt nem természetvédelmi, hanem művelés alatt álló mezőgazdasági terület. A magyar fél ugyan azt állítja, hogy a jelentősebb környezeti kártétel csupán hosszabb távon válik láthatóvá, egy ilyen deformáció kezdeti jeleinek már rövid távon is fel kellene lépniük - vélte Mucha, majd leszögezte: az eddigi megfigyelések nem mutattak semmi, a helyzet romlására utaló változást.

A délelőtti ülés végén Alain Pellet, francia jogi professzor az egyoldalú magyar szerződésfelmondás jogosságát vitatta. Érvelése középpontjába a szerződésjog és a nemzetközi felelősségjog kettősét állította, hangoztatva, hogy a magyar fél láthatóan igyekszik "semlegesíteni" az elsőt, és főként a másodikra hivatkozik, ami érvelése szerint nem tartható álláspont.

Szénási György, a magyar delegáció vezetője utóbb "nemzetközi jogi szempontból érdekes, de nem meglepő" megközelítésként jellemezte a francia professzor érvelését, amely Szénási szerint csupán a probléma egyik oldalát mutatta be.

Szlovákia automatikus módon "megörökölte" a bős-nagymarosi szerződést, mint a Csehszlovák föderáció utódállama, és tarthatatlan az ezt vitató magyar álláspont - fejtette ki a hágai Nemzetközi Bíróság előtt zajló perben Vaclav Mikulka, a kedd délutáni meghallgatás során. A mindvégig csak jogi vonatkozású kérdéseknek szentelt ülésen további - francia és amerikai - felszólalók egyúttal részletekbe menően érveltek amellett, hogy a szerződés magyar felmondása a nemzetközi joggal ellentétes lépésnek kell, hogy minősüljön.

A két héttel ezelőtti "magyar héthez" hasonlóan a "szlovák héten" is ötször három óras szóbeli kifejtés áll rendelkezésre az álláspont ismertetésére. Ezúttal azonban - tekintve, hogy péntek már részben a húsvéti ünnepek kezdetét is jelenti - kedden kivételesen két (egy délelőtti és egy délutáni) ülést tartottak.

Az elsőként felszólaló Vaclav Mikulka példák és jogi érvek sorával igyekezett igazolni azt, hogy Szlovákia minden tekintetben Csehszlovákia természetes örökösének tekintendő, így az 1977-es szerződés hatálya sem szakadt meg a föderáció felbomlásával. (A magyar álláspont ebben a kérdésben az, hogy a szerződés "kétszeresen" is hatályát veszítette: egyrészt mivel a magyar állam megalapozottnak tartott indokokra hivatkozva azt felmondta, másrészt mivel Csehszlovákia megszűntével nincs jogfolytonos utóda a szerződésnek. Magyar vélemény szerint ugyanis egy ilyen szerződés csak akkor "száll át Szlovákiára", ha ezt a másik szerződő fél - jelen esetben Magyarország - is elismeri, ami viszont nem történt meg - mutattak rá a hágai ülés színhelyén magyar jogi szakértők.)

Mikulka vitatta ezt, hangoztatva, hogy korábbi szerződések újraérvényesítésére a nemzetközi gyakorlat szerint csak korábbi gyarmati státusz megszűntekor van szükség. Csehszlovákia esetében erről nem volt szó, miként Szlovákia annak a feltételnek is megfelel, hogy az utódállamnak aktívan részt kell venni a föderációs szinten született szerződés végrehajtásában. Példaként egyúttal utalt a cseh-német - és más hasonló - kétoldalú szerződésre, amelyet Szlovákia minden esetben automatikusan "megörökölt". Valójában Magyarország csak a bős-nagymarosi eljárás késői szakaszában, "kétségbeesett lépésként" dolgozta ki a szerződés hatályvesztésének tételét - vélte Mikulka.

A délutáni meghallgatás hátralévő részében Stephen McCaffrey és Alain Pellet támadták a szerződés magyar felmondásának a megalapozottságát. Az amerikai professzor szerint a magyar álláspont elsőbbséget követel a környezetvédelmi

érveknek a jogiakkal szemben, mi több, szerződésszegést is ezzel tart igazolhatónak. Valójában ez az álláspont önmagában is tarthatatlan - így McCaffrey -, emellett a mindehhez hivatkozásul használt "szükséghelyzet" sem állt fenn igazolható módon a kérdéses időpontban. Ez utóbbi kapcsán az amerikai szakértő utalt arra, hogy "szükséghelyzetre" csak nagyon behatárolt körülmények között lehet hivatkozni, és az egyoldalú szerződésbontás olyan esetekben megengedett csupán, amikor az alapvető érdekek azonnali fenyegetettsége áll fenn, és nincs más mód ennek kivédésére. McCaffrey szerint ez esetben egyik feltétel sem teljesült. Lehetett volna más megoldást találni, mint ahogy a csehszlovák kormány maga is jelét adta, hogy kész a kérdés megvizsgálására, s attól sem zárkózott el, hogy eközben lelassítsa a kivitelezési munkálatokat. Ráadásul az akkori projekt kulcsa a dunakiliti létesítmény révén Magyarország kezében lett volna, így ha tényleg veszély lépett volna fel, Budapest, bármikor saját elhatározás alapján is dönthetett volna a "kulcs elfordítása" mellett. Azonnali veszélyről sem lehetett beszélni, hiszen a magyar kormányfő a szerződést felmondó levelében maga ismerte el, hogy a jelenlegi projekt következményei nem kiszámíthatóak, felmérésük időben elhúzódó, alapos vizsgálatot igényelne, ami nem arra utal, hogy küszöbönálló veszély bizonyított létéről lett volna szó - tette hozzá az amerikai professzor. Ha lett volna is "szükséghelyzet", a szerződés hatályát önmagában ez sem szüntette volna meg. A szerződés ilyenkor felfüggeszthető, de a veszélyhelyzet elmúltával annak hatálya ismét visszaáll.

Alain Pellet arra helyezte a hangsúlyt, hogy valójában Magyarország már jóval korábban eldöntötte a szerződés felmondását, mint erre a tényleges határozatot meghozták volna. Példaként utalt Németh Miklósnak kormányfőként tett kijelentésére, amely "hatalmas kudarcként" jellemezte a projektet, majd Antall József 1992-es megjegyzésére, miszerint a szerződés "hiba" volt. Mindez egybevág a munkálatok felfüggesztésével, amivel Magyarország lényegében már elhatárolta magát a szerződéstől, és ezt csak aláhúzta az eredeti projektbe meghívott osztrák és jugoszláv cégekkel a szerződések felmondása. Ugyancsak a tényleges magyar szándékokat mutatta az az 1990-es magyar javaslat, amely a szerződés közös befejezés alapján történő megszüntetését javasolta - teszi hozzá.

Szlovákia mindezek nyomán kényszerült rá a C variáns megkezdésére, ha nem akart mindent (addigi befektetéseit, árvízvédelmi terveit) elveszíteni. Ez azonban soha nem is volt titok, és a tendencia azzal arányosan öltött formát, ahogy a magyarok távolodása egyértelműbbé vált. A magyar lépés jogi értelmezése a szlovák fél előzetes jelzése szerint szerdán is folytatódik majd, a hágai bíróság előtt zajló "szlovák hét" harmadik napján.

A bős-nagymarosi vízlépcsőről kötött szerződés egyoldalú magyar felmondásának kérdése, a szlovák részről megvalósított C variáns indoklása, illetve az utóbbi kapcsán magyar részről hangoztatott környezeti ártalmak újbóli szakvéleményezése állt a hágai Nemzetközi Bíróság előtt zajló "szlovák meghallgatás" harmadik napjának a középpontjában. A szlovák álláspont képviselőiben felszólaló amerikai, francia, dán és brit szakértők egymást kiegészítve részint azt igyekeztek bizonyítani, hogy az 1977-es megállapodás felmondása a nemzetközi jog szempontjából nem védhető, illetve hogy az ennek nyomán kialakult helyzetben Szlovákia - amely továbbra is érvényesnek tekintette és tekinti ma is a szerződést - az abban foglaltak megvalósítása érdekében rákényszerült a C variáns megkezdésére.

A szerződés egyoldalú felmondása kapcsán Samuel McCaffrey amerikai jogász-professzor folytatta kedden este félbeszakított érvelését annak bizonyítására, hogy nem megalapozott az azonnali környezeti veszéllyel fenyegető "szükségállapotra" hivatkozó magyar állítás. McCaffrey ismét leszögezte, hogy sem a veszély tényleges mivolta, sem annak "azonnali jellege", sem a szerződésbontás egyedüli megoldást kínáló jellege nem tartható álláspont.

Alain Pellet francia jogászprofesszor utalt arra, hogy Magyarország voltaképpen már a munkálatok felfüggesztésével "elhatárolta magát" a szerződéstől. Az az állítás pedig, hogy mindez csupán a C variánst erőltető szlovák álláspontra született válaszlépés volt, szerinte részint nem igaz - érvelése szerint jelek sora utal arra, hogy a magyar fél már 1989-től a szerződés felbontására készült -, részint még ha igaz lenne is, ez csupán a szerződés (1992-es) felmondását magyarázhatná, nem pedig a munkálatok 1989-es felfüggesztését, majd teljes leállítását. Való igaz, a magyar érvelés nem egyetlen, hanem sok olyan változás egyidejű bekövetkeztére hivatkozik, amelyek együttes, kumulatív hatása idézett elő alapvető változást a körülményekben - tette hozzá Pellet. Hangsúlyozta, hogy a nemzetközi jog nem ismeri el a "hatások kumulatív összegződésének" az elvét. A francia professzor idézte Horn Gyula - akkor külügyi államtitkár - 1988-ban, az Országgyűlés előtt mondott szavait, miszerint nemzetközi szerződést általában csak két esetben lehet felmondani: ha a körülmények változása erre kényszerít, vagy ha a terhek aránya alapvetően módosul. Ez azonban nem következett be, csupán a helyzetről alkotott értékítélet változott. Szakértők megállapították, hogy az elmúlt 30 évben ilyen okok alapján sehol nem került sor szerződés felmondására. Ha tehát Magyarország mégis ilyen lépésre szánja el magát, azzal olyan precedenst teremthet, amelynek súlyos következményei lehetnek - idézte Pellet Horn Gyula szavait, majd befejezésül még hozzátette: jelenleg ez az ember Magyarország miniszterelnöke.

A magyar lépés által előidézett kényszerhelyzet s nyomában a C variáns elkérülhetetlen jellegéről értekezett Arthur Watts brit jogi szakértő. Részletesen áttekintve a munkálatok felfüggesztésétől a szerződés felmondásáig terjedő időszakot, Watts visszatérően utalt a csehszlovák kormány azon dilemmájára, hogy a magyarok visszalépése nyomán szembe kellett néznie az addigi munkálatok - egy 90 százalékos készütséggel létesítmény és több mint 2 milliárd dollárnyi befektetés - értelmetlenné válásával.

Alternatívát jelenthetett volna a tárgyalás, de Magyarország - különösen a parlament ezt előíró határozata után - csak a szerződés megszüntetéséről lett volna hajlandó tárgyalni, a projekt jövőbeni sorsa nem érdekeltte. Szemben a magyar állítással, amely a C variáns előkészületeit a szerződés "anyagi megsértésének" állítja be - és erre volt a válasz a szerződés felmondása -, valójában a fenti magyar lépések jelentették a tényleges szerződésszegést, amelyre a csehszlovák fél az egyetlen "ésszerű és elkerülhetetlen" módon reagálhatott: ha megkezdte a C variáns kivitelezését - vélte érvelésében a brit ügyvéd.

A helyzetet akkor már úgy lehetett jellemezni, hogy Nagymarosnál 24 hónapja, Gabčíkova-nál 18 hónapja nem folyt magyar kivitelezés, érdemi tárgyalásra a projekt jövőjéről a magyar hozzáállás miatt nem nyílt mód, miként a magyar fél a független szakértők bevonását is akadályozta - tette hozzá, leszögezve végül: ha egy kétoldalú szerződés esetében valamely állam egyoldalúan felbont egy megállapodást, szerződő partnerétől senki sem várhatja el, hogy székében hátradőlve hagyjon elveszni mindent.

A C variáns kapcsán Jens Christian Refsgaard, dán hidrológus elmondta: a térségben a vezetésével folytatott PHARE vizsgálat eredményei szerint - a magyar állítással ellentétben - a szlovák területen végül megvalósított létesítmény nem jelent kockázatot a természeti környezetre, illetve az esetleges következmények kezelhetőek és semmiképpen sem okoznak visszafordíthatatlan változásokat. Hozzátette ugyanakkor, hogy ami a mellékfolyók térségét illeti, a helyzet megítélése attól is függ, hogy milyen funkciót szánunk a területnek: halászati, erdészeti, netán pihenő körzettel kívánják-e tenni. Refsgaard egyúttal elutasította azt a magyar értelmezést, amely "szlovák vizsgálatként" minősíti a felmérést, és hangoztatta, hogy független jelentésről volt szó.

A "szlovák meghallgatás" még csütörtök délelőtt is folytatódik Hágában, ezt követi majd - április elején - a testület helyszíni szemléje a térségben.

A Bösnél épített C variáns - szlovák értelmezés szerinti - megalapozottságát és a létesítmény "környezetbarát" jellegét demonstráló felszólalások jegyében zajlott csütörtökön a hágai Nemzetközi Bíróság előtt folyó szóbeli meghallgatás utolsó napja. A "szlovák hét" zárásaként tartott összefoglaló beszédében Peter Tomka delegációvezető úgy vélte: az előző napokban elhangzott érvek kellően bizonyították, hogy a bős-nagymarosi projekt sohasem fenyegette, és a mai - C variánsban testet öltő - megvalósítása sem fenyegeti a természeti környezetet, semmi jele bármiféle ökológiai katasztrófának.

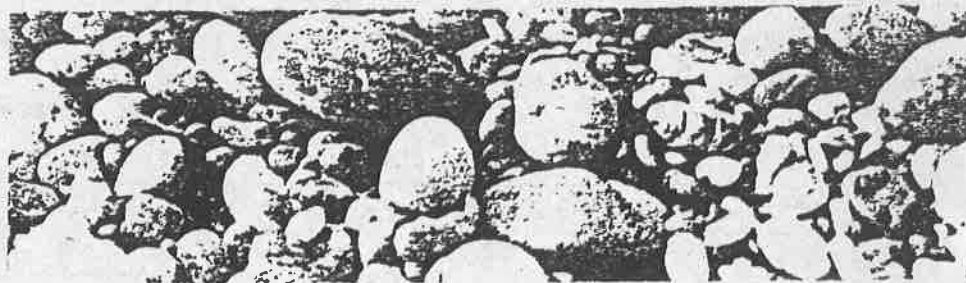
A C variáns létét jogi szempontból Arthur Watts brit és Alain Pellet francia jogászprofesszorok védtek. Watts mindenekeelőtt rámutatott: abból a tényből, hogy Magyarország szerződést szegett, még nem következik az, hogy előnyt is kovácsolhat magának. A kényszerhelyzetben választott C megoldás emellett - szemben a magyar állításokkal - igenis a jogi szempontból is érvényben lévőnek tekinthető 1977-es szerződésnek egy ideiglenes és "megközelítő jellegű" megvalósítása. Watts utalt arra, hogy a szlovák fél a C értelmében is lényegében az eredeti tervek szerinti helyszínen hozta létre létesítményeit - beleértve a víztárolót is -, legfeljebb ezek méretei térnek el a korábban elképzeltől, alkalmazkodva a megváltozott körülményekhez. Arra a magyar érvre válaszol, hogy az új mű egy nagyon is véglegesnek tűnő, biztos alapokon álló beton konstrukció, a brit professzor rámutatott: nem építhették félig készre, hogy aztán az első áradás elmossa. Az ideiglenesség jellemzésére még hozzátette: Szlovákia ma is kész arra, hogy visszatérjenek az 1977-es projekthez, csak persze a visszaalakítás költségeit akkor Magyarországnak kell viselnie. A francia Alain Pellet mindenekeelőtt azt igyekezett igazolni, hogy az 1977-es szerződés ma is érvényben van, soha nem is vesztette el érvényét. Magyarország jogi szempontból nem rendelkezett a szükséges felhatalmazással a megállapodás semmisnek nyilvánításához, így lépésének nincs is jogi következménye - hangsúlyozta. Ami a kártérítést illeti, Pellet utalt a Nemzetközi Jogi Bizottság azon tételére, miszerint amelyik felet szerződészetesen, vagy egyéb, törvénytelen lépésen érnek, azt kötelezni lehet az okozott kár helyreállítására, kártérítés fizetésére és arra, hogy biztosítékokat adjon rá: hasonló lépésre a jövőben nem szánja el magát. Szlovákia teljes joggal számíthat kártérítésre az okozott veszteségek, a többletberuházás költségei és az elmaradt haszon kompenzálására - vélte Pellet professzor.

A kártérítés önmagában azért nem elegendő, mert azt jelentené, hogy a törvénytelen cselekedet elkövetője "megvásárolhatja" a jogot e lépés megtételére. Vaclav Mikulka videofilm bemutatásával egybekötött beszédben bizonygatta a C variáns

A hágai per utolsó magyar napján Howard Weather londoni hidrológusprofesszor nyitóbeszédében elmondta, hogy a Duna elterelése, a bösi erőmű működtetése és a részleges csúcsrajáratás miatt a vízi ökoszisztéma és a táj egyik nagy értékét jelentő halállomány visszafordíthatatlan károkat szenved. Pierre-Marie Dupuy párizsi jogászprofesszor hangsúlyozta, hogy a C variáns minden jogalap nélkül, már az 1991. január 17-én született szlovák kormánydöntés alapján készült.

Valki László, az ELTE jogászprofesszora bizonyította, hogy a magyar lépések - újabb és újabb tárgyalások kezdeményezése - az 1977-es szerződésben meghatározottaknak megfelelően jogszerűek voltak, míg a szlovákoké (lásd C variáns) nem. Szomszédaink így egyoldalúan sértették a szerződést. James Crawford cambridge-i jogászprofesszor elmondta, hogy a szerződést egyik fél sem hajtotta végre. A magyarok az építés felfüggesztésével, míg a szlovákok a Duna egyoldalú elterelésével sértették meg a szerződést. Hangsúlyozta, hogy Szlovákia a nemzetközi jog szerint semmiféleképpen nem lett utódállama a szerződést kötő Csehszlovákiának. Roland Carbiener strassbourgi professzor felhívta a bíróság figyelmét az 1994-ben kötött szófiai egyezményre, mely a Duna folyó használatáról és fenntartható fejlesztéséről szóló együttműködési megállapodás. Ezt követően ismertette a Rajna hasonló esetét, ahol a folyórehabilitációra - az egymással korábban jogvitában álló - Franciaország és Németország a közelmúltban 2 milliárd márkát agyott jóvá.

Utolsó felszólalónk, Szénási György nagykövet felkérte a bíróságot, hogy döntésekor adjon választ a hozzájuk benyújtott magyar kérdésekre. Ezek közül kiemelhető, hogy a bíróság mondja ki, hogy Szlovákia felelősséggel tartozik Magyarországnak és állampolgárainak az okozott károkért és veszteségeikért, melyeket köteles megtéríteni. Szlovákia köteles visszatérlni a Duna vizét és visszaállítani a Duna elterelés előtti állapotát.

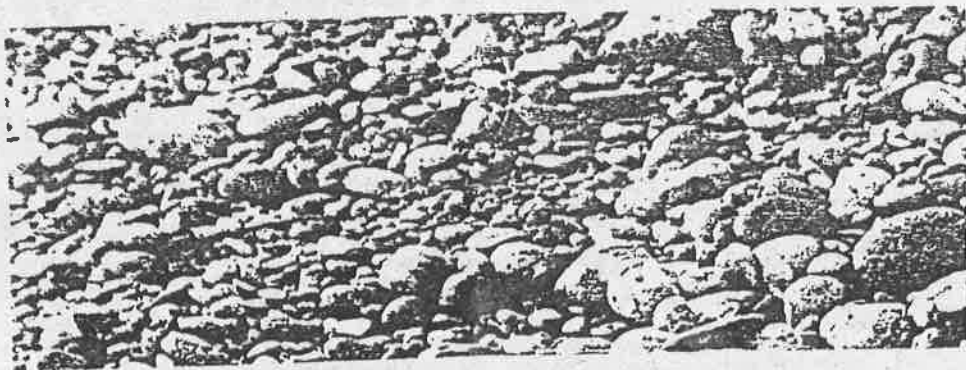
1997. április 14.

A mai napon kezdődtek a szlovák delegáció utolsó felszólalásai. A francia, cseh, angol és amerikai jogászprofesszorok részletesen kielemezték a magyar érveket és igyekeztek azokat pontonként támadni. Még az is elhangzott, hogy magyarok írták alá az 1977-es szerződést, és magyarok ülnek itt Hágában is. Az események kronológikus felsorolásából külön is kiemelték az 1989-es magyar döntéseket - az építés felgyorsítása, azt követően pedig leállítás - bírálva hazánk szélsőséges lépéseit. Elmondták: amíg Szlovákia egységes álláspontot képviselt az erőműrendszer ügyében, addig Magyarországon jelentős nézeteltérések vannak az egyes szakterületek között.

A szlovák küldöttség vezető ügyvédje, Vaclav Mikulka cseh jogász még arra is kitért felszólalásában, hogy a szigetközi halfaj- és halmennyiség csökkenés nem a kisebb vízhozam, hanem az elektromos halászat következménye. Az utolsó nap előtt már körvonalazódott, hogy a per döntő kérdése a C változat legális vagy illegális megítélése lesz.

Hágában is egyre több szó esik arról, hogy a C variáns elleni magyar természet- és jogtudományi érvekkel szemben újra megjelent a politikai háttér nyomása, azaz a csúnyai szlovák gát elismerése és a Szigetköz természeti-, környezeti értékeinek háttérbe szorítása.

A bírósági döntés szempontjából is jelentős a szóbeli szakasz utolsó napja, amikor a szlovák küldöttség élhet az "utolsó szó" jogával.

A Duna Kör és a Reflex Környezetvédő Egyesület elhatárolja magát attól a hágai Nemzetközi Bíróságon - a magyar fél részéről utolsóként - elhangzott felvetéstől, amely szerint Magyarország kétoldalú tárgyaláson esetleg elfogadná az ún. C variánst. Ezzel ugyanis hazánk törvényessé tenné a Duna egyoldalú elterelését.

A Duna Kör és a Reflex Környezetvédő Egyesület képviselői, akik a Duna-mozgalom képviselőjében megfigyelőként vettek részt a hágai per tárgyalásán, leszögezték: a C változat esetleges elfogadásának felvetésére a magyar fél képviselőjének semmilyen törvényes felhatalmazása nem volt. Ez a lépés ugyanis teljes mértékben ellentétes Magyarországnak a per írásbeli szakaszában a C variánssal kapcsolatban megfogalmazott minden jogi és környezettudományi állásfoglalásával, a Magyar Országgyűlésnek a Duna-kérdésben hozott határozataival.

(Kisalföld, 1997. április 15.)

1997. április 15.

A szlovák-magyar Duna-per zárónapjához érkezett. Az utolsó napon folytatódott a szlovák delegáció érvelésének összefoglalása.

Igor Mucha és Jens Christian Refsgaard hidrológusok a magyar szakértők által ismertetett környezeti károkat, illetve a területbejárást szakszerűtlennek és félrevezetőnek minősítették. A Szlovákia által delegált jogászok, Arthur Watts és Alain Pellet elmondták, hogy az 1977-es szerződés érvényessége vitathatatlan, amelyet a nemzetközi jogrendnek is el kell ismernie. A szlovák lépések mind ennek szellemében történtek. Záróbeszédében Peter Tomka nagykövet kiemelte, hogy a monitoringjelentések különösebb károkat nem tartalmaznak. Budapest ivóvízkincsének veszélyeztetettségét nem az erőműrendszer, hanem a mederkotrás okozza. A szigetközi ökoszisztémában jelentkező károkért Szlovákia nem felelős. Többek között kérte a bíróságot, hogy döntésével mondja ki az 1977-es szerződés érvényességét, illetve az elmaradt haszon és kamatainak kártérítését.

A tárgyalás kérdésekkel zárult. Christopher Weeramantry, a bíróság alelnöke a parti szűrésű és a folyóból nyerhető ivóvíz előállításának költségeinek különbözetére kérdezett rá. Mohammed Bedjaoui bíró, a testület előző elnöke, többek között arról kért tájékoztatást, hogy a két ország tudományos akadémiájának javaslatait milyen mértékben vették figyelembe a szerződés megkötésekor, illetve milyen költséget jelent hazánkban Nagymaros építése, az építési szerződés felbontása és a gát elbontása. A zárókérdést Schwebel úr, a bíróság elnöke tette fel a két küldöttségnek: ha újrakötnék a szerződést, akkor mekkora vízmennyiséget juttatnának az Óreg-Dunába, a hullámtérbe és a felvízcsatornába. Az írásos válaszokat április 25-ig kell a feleknek megküldeni.

Az 1993. július 2-án - a különmegállapodás diplomáciai kicserelésével - kezdődött hágai per közel 10 ezer oldalnyi írásos beterjesztés, négynapos területbejárás, hathetes szóbeli meghallgatás után lezárult. A döntés valószínűleg kora őszre várható.

HIVATALOS MAGYAR ÉS SZLOVÁK KÉRÉSEK

Szénási György magyar képviselő záróbeszédének befejezése

nyersfordítás

elhangzott Hágában, 1997. április 11-én

Peter Tomka szlovák képviselő záróbeszédének befejezése

nyersfordítás

elhangzott Hágában, 1997. április 15-én

A bemutatott bizonyítékok és jogi érvek alapján a Magyar Köztársaság

felkéri a Bíróságot, hogy hozzon ítéletet és jelentse ki, hogy

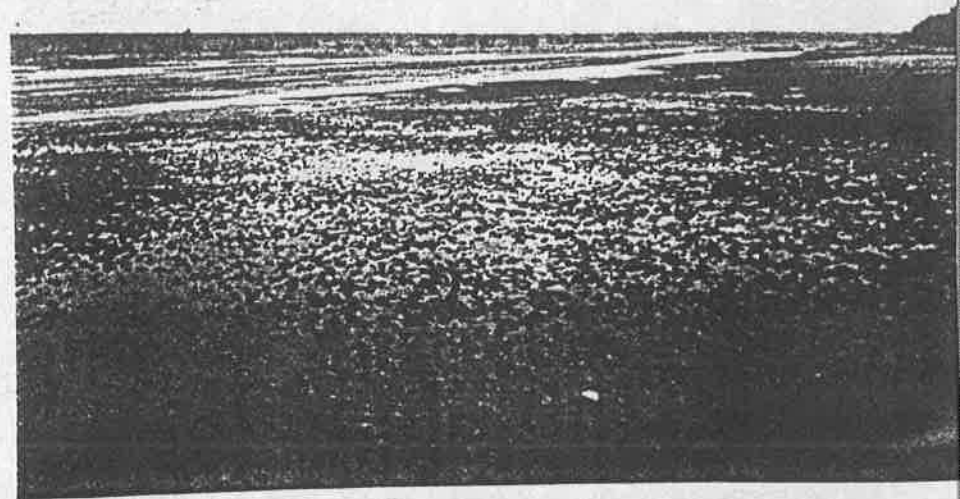
1. A Magyar Köztársaságnak jogában állt felfüggeszteni, majd elhagyni a nagy-marosi építkezési munkálatokat és a bősi építkezésnek azon részeit, amelyekért a Szerződés értelmében a Magyar Köztársaság felelős;
2. A Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaságnak nem állt jogában alkalmazni az "ideiglenes megoldást" (a Dunának az elrekesztését az 1851,7 folyamkilométernél csehszlovák területen, annak a vízfolyásra és a hajózó mederre gyakorolt következményeivel);
3. 1992. május 19-i nyilatkozatával Magyarország érvényesen szüntette meg a Bős-Nagymarosi vízlépcsőrendszer építéséről és működtetéséről szóló 1977 szeptember 16-án kötött Szerződést;

továbbá felkéri a Bíróságot, hogy hozzon ítéletet és jelentse ki, hogy ezeknek a döntéseknek, valamint a Bíróságnak bemutatott bizonyítékoknak és érveknek a jogi következményei a következők:

- (1) az 1977. szeptember 16-án kötött Szerződés soha nem volt érvényben a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság között;
- (2) a Szlovák Köztársaságot felelősség terheli a Magyar Köztársasággal szemben a fent említett "ideiglenes megoldás" üzemben tartásáért;
- (3) a Szlovák Köztársaságot nemzetközi felelősség terheli az "ideiglenes megoldás" által a Magyar Köztársaság és saját nemzetiségei által elszenvedett veszteségekért és károkért;
- (4) a Szlovák Köztársaság köteles megtéríteni az ilyen veszteségeket és károkat; a kártérítés összegét, amennyiben a Felek az ítélethozatalt követő hat hónapon belül nem tudnak megállapodni, a Bíróság határozza meg;

(5) a Szlovák Köztársaság köteles:

- (a) visszaterelni a Dunát a Magyar Köztársaság és a Szlovák Köztársaság közötti nemzetközi határ mentén eredeti medrébe, azaz a vonatkozó egyezmények által meghatározott fő hajózható mederbe;
- (b) visszaállítani a Dunának az ideiglenes megoldás üzembe helyezése előtti állapotát;
- (c) megfelelő garanciákat adni a Magyar Köztársaság és saját nemzetiségei által elszenvedett veszteségek és károk megismétlődése ellen.

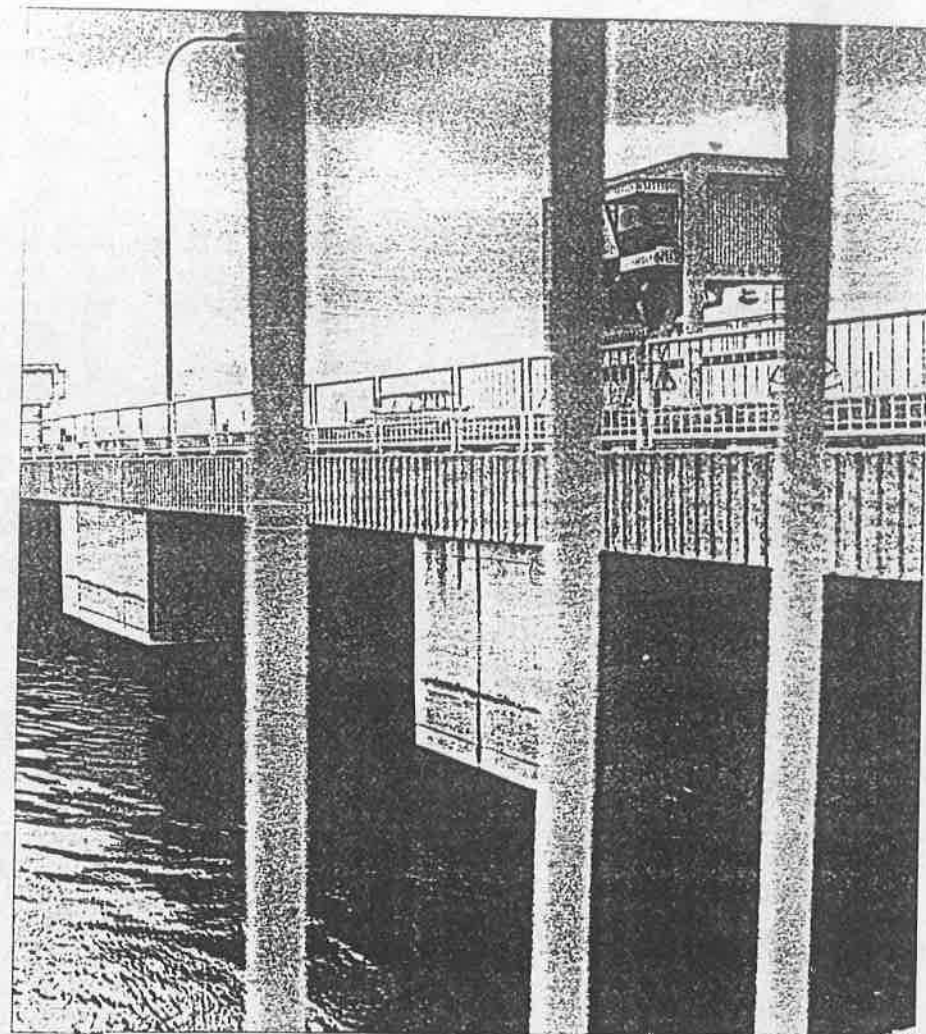
Az írásos beadványokban megfogalmazott és a szóbeli meghallgatások során

előtárt bizonyítékok és jogi érvek alapján a Szlovák Köztársaság

felkéri a T. bíróságot, szíveskedjék kimondani és megítélni:

1. Hogy a szerződés, melyet a felek közti 1993. ápr. 7-i kompromisszum preambuluma ír le és határoz meg és amely a Bős-Nagymarosi vízlépcsőrendszer és a hozzá tartozó létesítmények építésével és használatával foglalkozik, mely szerződés Magyarország és Csehszlovákia között jött létre, mely utóbbinak a Szlovák Köztársaság a jogutódja, soha nem veszítette el érvényességét, és hogy az 1992. május 19 jegyzék a szerződés állítólagos felmondásáról a Magyar Köztársaság részéről semmilyen következménnyel sem jár annak érvényességére;
2. Hogy a Magyar Köztársaságnak nem állt jogában felfüggeszteni, majd abbahagyni a nagymarosi és a bósi résszel kapcsolatos munkálatokat, melyeknek elvégzése a szerződés értelmében a Magyar Köztársaság kötelessége volt;
3. Hogy a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaságnak 1991 novemberében joga volt "provizórikus megoldáshoz" folyamodnia és üzembe helyezni ezt a rendszert 1992. októberében, és hogy a Szlovák Köztársaságnak jogában áll folytatnia e rendszer üzemeltetését;
4. Hogy a Magyar Köztársaságnak ennél fogva azonnal el kell hártani az akadályokat az 1977-es bona fide szerződés végrehajtásának útjából és hogy meg kell tennie minden szükséges lépést a szerződésben meghatározott kötelezettségei késedelem nélküli végrehajtásához, valamint hogy a szerződést ismét tiszteletben tartásuk és az esetleges módosításokról a felek kölcsönösen állapodjanak meg;
5. Hogy a Magyar Köztársaságnak megfelelő garanciákat kell adnia, hogy tartózkodik a szerződés végrehajtásának akadályozásától, valamint a rendszer további működésére vonatkozóan;
6. Hogy az 1977-es szerződés megsértésének következményeként a Magyar Köztársaság azonnal kezdje meg a szerződésben leírt kötelezettségei végrehajtását, fizessen a Szlovák Köztársaságnak teljeskörű kártérítést a károkért, ideértve a szerződésszegés miatt elmaradt nyereséget és annak kamatait;

7. Hogy a felek azonnal kezdjenek tárgyalásokat, nevezetesen az új ütemterv elfogadásáról és a szerződés értelmében a felekre háruló munkák megkezdése érdekében tett megfelelő lépésekről, valamint a Magyar Köztársaságnak a Szlovák Köztársaság számára fizetendő kártérítés kifizetésének módozatairól; És hogy ha a felek nem tudnának megegyezésre jutni hat hónap alatt, a felek egyike felkérheti a T. bíróságot, egészítse ki ítéletét, melyben meghatározza ítélete végrehajtásának módozatait.

ÖSSZEFOGLALÁS

Hágában április közepén a perben álló felek befejezték a Duna ügyében a bizonyítási eljárást, már csak az ítélet van hátra.

Az eredményt nemcsak Magyarország és Szlovákia polgárai, hanem a világ környezetvédői is nagy érdeklődéssel várják, hiszen a hágai Nemzetközi Bíróság először vehet figyelembe környezetvédelmi szempontokat, először alkalmazhatja az új nemzetközi környezetvédelmi jogszabályokat. A magyar-szlovák ügyben születő ítélet előreviheti, vagy visszavetheti a környezetvédelem elismertségét, nemzetközi presztízsét.

Az ítélet végrehajtása kötelező. Az ENSZ hágai Nemzetközi Bíróságának tekintélyét, döntéseinek maradéktalan végrehajtását az ENSZ Biztonsági Tanácsa garantálja. A bíróság ötven éves fennállása alatt eddig még minden ítéletet végrehajtottak az érintett államok.

A bős-nagymarosi ügyben az ítélet várhatóan idén ősszel születik meg. A döntés után a végrehajtás módozatairól fél éves szakmai tárgyalássorozat kezdődik a felek között. Ez a hat hónap még a hágai eljárás része, ezt a felek még 1993-ban vállalták. Ezeken a tárgyalásokon vitatott jogi kérdések már nem lesznek, ezeket a bíróság eldöntötte addigra. A szakmai tárgyalásokon főként vízmennyiségekről lesz szó. Ha nincs megegyezés, a bíróság tételesen dönt a vitatott kérdésekről.

Meggyőződésünk, hogy nemcsak a környezetvédők, hanem a szigetközi és a csallóközi polgárok is azt szeretnék, hogy ez a fél év legyen az utolsó időszak, ami az országok közti vitával telik, és utána elindulhasson a tönkretett térség régen várt helyreállítása.

Reflex - Győr

Reflex Környezetvédő Egyesület

“1987-ben alapították. Székhelye Győr. Alapító tagjai közül többen a hivatásos környezetvédelmi hatóságnál, a helyi Környezetvédelmi és Vízügyi Igazgatóságnál szereztek tapasztalatokat. A legerősebb vidéki szervezet az országban. Az egyesület tevékenysége főleg a légszennyezés, a közlekedés, kommunális hulladék, természetvédelem, környezetpolitikai szabályozás és ifjúsági környezeti nevelés témakörére koncentrálódik. Szervezeti felépítésére jellemző, hogy több, mint 40 jogi személy is a tagja. Az egyesület élénk nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik és több hosszú távú programban is részt vesz, mint amilyen a Dunai Nemzetközi Park. Kitüntetések: Kaskelot-díj, Pro Natura díj.